

Снежана
ШАПОЊИЋ-
АШАНИН

МАГИЈСКИ ЕЛЕМЕНТИ У ИЗБОРУ МЕСТА И ГРАДЊИ КУЋЕ ЧАЧАНСКОГ КРАЈА

UDK: 398.341(497.11)

АПСТРАКТ: *Кућа је одређени простор, затворен у односу на спољашњи свет. У њој се рађало, радовало, боловало и умирало. У њој обитава домаћи дух заштитник, представник како „доњег”, тако и „горњег” света. У току изградње куће најзначајније обредне радње су се одвијале приликом постављања темеља и дизања првог кућног рога. У току изградње присутно је приношење жртве како би се домаћи заштитник умилостивио. Усељење у нову кућу прате бројне обредно-магијске радње.*

КЉУЧНЕ РЕЧИ: *Кућа, жртва, заштитник, темељ, кров, праг, огњиште, певаи, јагње, зелена гранчица, мајстор, змија, усељење*

„Краље гради, вила обаљује,
Не да вила темељ подигнути,
А камо ли саградити града;
Па дозивље из планине вила;
Море чу ли? Вукашине краљу!
Не мучи се и не харчи блага,
Не мо'ш, краље, темељ подигнути,
А камо ли саградити града;
Но ено ти три брата рођена,
У свакога има верна љуба,
Чија сјутра на Бојану дође,
И донесе мајсторима ручак,
Зиђите је кули у темеље,
Тако ће се темељ одржати,
Тако ћете саградити града.”¹

Избор станишта и изградња куће одувек су привлачили посебну пажњу човека на готово свим географским просторима. Изабрати место где ће се одређена група, у потрази за што повољнијим условима живота, зауставити и ту саградити било какво склониште, веома је одговоран посао, па му се због тога приступа са посебном пажњом, знањем и мудрошћу. Пронаћи место и на њему саградити кутак за себе, своју породицу или, шире, групу којој припада, веома је одговоран задатак.

Без обзира на ком се цивилизацијском ступњу развоја налази или од ког материјала и какву кућу прави, човек је овом послу приступао са пуном

1 | Из народне песме “Зидање Скадра на Бојани”.

озбиљношћу. Одувек је сматрао и дубоко веровао да од места на коме је саграђен дом у великој мери зависи срећа свих оних који ће у њој живети.

Након избора места приступало се изградњи куће. Тај посао се обављао у више фаза, а домаћин, као и сви укућани, посебно су се трудили да у току рада, а посебно на самом почетку градње куће, обаве неопходне припреме, а све у циљу да се посао успешно обави и живот у новој грађевини буде што лепши и срећнији.

Хијерофанија, читавање светог, игра веома важну улогу у избору места за градњу куће. Човек има улогу да при избору места протумачи и разуме све знаке који би непосредно или посредно указали да је одређено место погодно за изградњу или га обавезно треба избећи. У српској традиционалној култури присутан је велики број обредних радњи којима се жели осигурати правилан избор.

Ни у ком случају не треба заборавити нити занемарити рационалне разлоге који утичу на избор локације на којој ће се подићи нека грађевина. У сваком случају, присојна страна ће имати знатнију предност. Чврстина тла је веома значајан фактор који ће даље утицати на квалитет грађевине. О овим факторима се одувек водило рачуна. Удаљеност од пута и веза са већим путевима умногоме су утицали да ли ће човек одлучити да на неком месту прави кућу. Близина извора такође је веома битна при одабиру места за градњу куће.

Без обзира да ли се ради о рационалним или магијским разлозима, циљ правилног одабира места где ће се градити станиште јесте да обезбеди срећу и благостање читаве људске групе или само породице која ће у њему живети. Рационални разлози су много једноставнији и засновани су на искуству и знању углавном старијих чланова, док су магијски веома богати, разноврсни, а пре свега, веома маштовити и пуни симболике. Бројна рационална сазнања и присуство обредно-магијских радњи имају за циљ и да обезбеде срећу у току градње и да, колико је год то могуће, олакшају послове у току саме градње. Да би што лакше обавио и успешно завршио започети посао, на самом почетку и у току градње куће човек је некада у мањој, а некада у већој мери приступао бројним магијским радњама. Некада су те радње имале дубок магијско-религијски карактер, док су се, и то не ретко, изводиле спонтано и стихијски, по већ уходаним клишеима, тако да ни сами извођачи нису свесни њеног присуства и правога значења.

Правилан одабир места градње

Након што неко место задовољи основне рационалне услове, некада је у српској традиционалној култури била веома присутна појава магијског приступа одабиру места за градњу задружног или породичног дома. Код нашег народа била је присутна појава да се на означеном месту на коме ће се подићи кућа, у сва четири угла постави по један већи камен. Сутрадан се гледа да ли испод тог камења има нека буба или мрав. Уколико се нађе неки инсект,

сматрало се да је то место срећно и погодно за градњу куће. У супротном, овакво место је у српској традиционалној култури било строго табуисано и на њему се није ваљало, односно није се смела подизати никаква грађевина. Ову појаву бележио је и др Петар Влаховић², придајући велики значај правилном избору места градње. Оваква појава је у чачанском крају временом потиснута, али је се сећају старији испитаници. У Мрчајевцима се одабиру места градње куће приступало тако што се у замишљеном централном делу будуће грађевине остављао преврнут бакрач да преноћи. Уколико се сутрадан испод бакрача нађе мрав или нека друга „живуљка”, место је срећно и на њему се може градити. Такође, суд са вином и брашном се могао поставити на месту на коме се планира изградња куће. Уколико вино и брашно остану нетакнути, сматрало се да је то место срећно и да на њему треба подизати станиште.³

Понекада се на одабраном месту остави неколико зрна кукуруза или пшенице да преноћи. Уколико у току ноћи нико није узео ниједно зрно, сматра се да је одабир места градње добар. Оваква појава је спорадично позната у неким чачанским селима (Вапа, Заблаће, Виљуша, Трнава...). Неко ову проверу врши тако што остави хлеб, чашу вина и мало соли. Овим се жели сазнати да ли је место одабрано за градњу слободно, односно да ли је у власништву натприродних бића. Нетакнута храна и пиће узимају се као сигуран доказ за то.

Посипањем пепелом или брашном на одабраном месту такође се открива да ли је оно у вези са натприродним бићима. Уколико се изјутра не нађе никакав траг, домаћин је сигуран да је то место слободно и да на њему може да гради.

У Лозници и на Здрављаку наилазимо на спорадично мишљење по коме је добро када се чаша са вином нађе до пола попијена. Сматра се да је то срећа наздравила изградњи. Није добро да чаша буде претурена. О појави оваквог схватања и у Чачку и Гучи бележи и Ласта Ђаповић.⁴

Човек је настојао и да путем снова дозна да ли је место на коме је планирао да гради кућу срећно. Било је потребно да преспава на простору одређеном за нову кућу и да пази шта ће у току те ноћи сањати. Уколико усни нешто добро, и одабрано место је добро, јер се нада да ће му више силе преко сна послати праву поруку о месту намењеном за градњу. Уосталом, сматра се да је Бог створио снове да би помогао људима и указао им на прави пут.⁵

Није била ретка појава да је човек и на посредан начин, преко врача и видовњака, настојао да дозна о простору намењеном за градњу. Обично се овим лицима носи неки грумен земље како би они, помоћу само њима знаних метода, дознали да ли је место срећно или није.

2 | Петар Влаховић, *Србија*, Београд, 1999, стр. 271.

3 | Исто.

4 | Ласта Ђаповић, *Земља*, САНУ, књ. 39, Београд, 1995, стр. 82.

5 | *Rječnik simbola*, Zagreb, 1983, стр. 576-581.

Позитивна места за градњу куће

У току одабира места градње човек настоји да на што једноставнији начин пронађе неки знак који би му указао на особине одређеног места. Те знаке углавном налази у самој природи, те је најчешћи посредник хијерофаније биљни, а пре свега, животињски свет. У нашем народу се сматра срећним оно место на коме се животиње радо окупљају. У том контексту, најчешће се посматра понашање живине и оваца. У већини чачанских села (Мрчајевци, Остра, Прислоница, Соколићи, Пријевор, Бељина, Трнава, Атеница, Виљуша...) посебно добрим местом се сматра онај простор на коме најчешће певају петлови. И место на коме овце пландују и говеда радо одмарају сматра се срећним. Ласта Ђаповић бележи да се у Мионици и Рашкој верује да је место на коме је мравињак погодно и срећно за градњу куће.⁶ Верује се да ће се тада укућани множити као мрави. Овакво мишљење је познато и у неким чачанским селима (Мрчајевци, Прељина, Прислоница). Такође, у народу постоји веровање у преносну моћ мрва на човека - да ће се радна енергија и вредноћа са мрва пренети на човека и да ће сви који буду живели у новосаграђеном објекту бити вредни. Установила сам да је у Кулиновцима изградња куће на месту мравињака имала за циљ да изградња брзо напредује и да сви који буду учествовали у раду буду вредни и радни као мрави. Овакво веровање настало је на основу хомеопатске магије када се сличним жели произвести слично, односно, када се жели да се вредноћа мрва пренесе на човека. На основу аналогије по којој биљке, а пре свега животиње, представљају живот и присуство живота уопште, изградња куће на месту где живе или радо бораве поједине животиње, или на којима је вегетација бујнија него иначе, представља жељу човека да се присуство и доминација њиховог живота код њих пренесе и на будућу кућу. Овакво веровање је присутно како код Срба, тако и код бројних народа у свету. На пример, на Британским острвима присутно је веровање по коме су места без вегетације и на којима не расте трава проклета⁷ и да на њима никако не ваља градити кућу. Сматра се да је на том месту проливена невина крв⁸ и да је на њему строго табуисана било каква изградња. Опште је позната појава у читавом чачанском крају по којој никако не ваља градити кућу на местима где се неко потукао или страдао. Овакво веровање је присутно све до данас код великог дела становништва Чачка и околине. Није ретка појава да се приликом куповине плаца за градњу куће, купац детаљно код продавца распита о претходним збивањима на тој територији. Из страха да ли ће продавац бити довољно искрен, купац се веома често посредно, преко пријатеља и познаника, распитује о ранијим збивањима на територији која се купује.

6 | Ласта Ђаповић, *н.д.*, стр. 62.

7 | *Encyclopedia of Magic and Superstition*, First Print London, 1974, блод 81; Ласта Ђаповић, *н.д.*, стр. 63.

8 | Исто.

Аналогију између човека који гради и животиње која борави на простору предвиђеном за градњу налазимо у веома присутном веровању у посредовање животиње између човека и натприродних сила. Веома често човек стиче наклоност виших сила, захваљујући позитивном односу према појединим животињама.

У српској традиционалној култури, месту на коме најчешће запева петао придавана је посебна важност. Певац као соларна птица симбол је новог јутра и превласти светлости над тамом. Својим певањем ова гласовита птица растерује негативне и зле силе и у рану зору представља гарант победе добра над злом. Он вреба моћи зла и успешно им се супротставља, тако да је место на коме петао обитава одувек сматрано „чистим” и безбедним за човека. Управо због те, веома битне карактеристике, простор на коме обитава певац сматран је изузетно погодним за градњу куће. Верује се да ће тај простор, односно читава грађевина, а пре свега људи у њој, бити заштићени од негативних сила.

Помоћу петловог кукурикања људи су се некада оријентисали, а сама птица имала улогу ноћног сата.⁹ Верује се да петао својим гласом комуницира са замишљеним светом натприродног¹⁰, на тај начин ослобађајући одређени простор за људске активности. Дневном певању петлова придаје се улога предсказивача. Та предсказања нису негативна, али најављују неку промену постојећег. У том случају, петао је у вези са сунцем као симболом надземаљског и светог.

Петао се сматра и демонском животињом. Као такав, он је у тесној вези са злим, негативним силама, уживајући њихову заштиту. Посредно, јавља се мишљење да је све што је у вези са петлом заштићено и безбедно. Тако је и место на коме најчешће обитава петао стално заштићено злим силама.

У спорадичним случајевима сматра се да градњу куће на месту где борави петао, односно кокошке, треба избегавати, јер га сматрају баксузним.¹¹ Овакво мишљење вероватно има везе са схватањем певца као демонске животиње.

За овцу се сматра да је посредник између човека и оностраног.¹² Ова животиња је веома често имала задатак да одабере место на коме ће њен домаћин градити кућу. Милан Милићевић је записао да човек доведе стадо оваца, огради и „остави да овце саме нађу место здраво и за кућу добро”¹³. Овце ће показати које су место одабрале тако што ће на њега лећи.

У нашем народу се сматра и верује да је овца благословена животиња, те је стога у непосредној вези са божанством, односно, светим горњим светом. Овца, као света и благословена животиња, својим одабиром простора на коме ће домаћин градити кућу то место обележава и даје му улогу светог. Верује се да ће на овај начин одабрано место бити веома срећно за градњу куће и за будући дом породице.

9 | Тихомир Ђорђевић, *Природа у веровању и предању нашега народа*, СЕЗ. књ. 33, Београд, 1958, стр. 66.

10 | Добрила Брагић, *Певање петлова*, ГЕИ XXXIV, Београд, 1958, стр. 90.

11 | Рабија Хасанбеговић, *Градска и сеоска кућа*, ГЕМ 27, Београд, 1964, с. 241.

12 | Ласта Паповић, *н.д.*, 1995, стр. 66.

13 | Милан Ђ. Милићевић, *Живот Срба сељака*, Београд, 1984, стр. 16-17.

Некада је у Лужници био обичај да се на месту на коме домаћин планира градњу куће на сва четири ћошка сипа воде или вина у стаклене посуде и тако остави да преноћи. Сутрадан се пажљиво посматра да ли у посудама има промена, да ли недостаје течности, или је нека од њих нестала. Уколико нема промена, место за градњу куће је добро.¹⁴ Сребрица Кнежевић и Милка Јовановић сличан обичај бележе у Јарменовцима, када домаћин на месту на коме жели да гради кућу стави чашу са вином да преноћи. Уколико се ујутру нађе онолико вина колико је и сипано и у њему нема ниједног труна, место за градњу куће се сматра срећним.

Свакако да је употреба воде у овом „експерименту” старија варијанта и да је човек воду сматрао чистом и светом материјом. Употребом вина обичај добија на значају и снази, попримајући хришћанске елементе.

Табуисана места за градњу

У току одабира станишта човек прибегава бројним обредно-магијским радњама, а све у циљу да се у будућем дому обезбеди што срећнији и лепши живот. Поред трагања за добрим, односно срећним местима за градњу куће, човек је одувек водио рачуна и умео да препозна она места за која је веровао да су несрећна, односно баксузна. Таква места су била забрањена, односно табуисана, не само за градњу, већ и за обично задржавање човека. Те забране се заснивају на магијско-религијском поимању света.

Посебно се водило, а и данас се води рачуна, да будућа грађевина не буде место где је неко било када страдао или је сахрањен. Строго је табуисана било каква изградња на месту где је некада било гробље. Ова забрана је веома јака и присутна код готово сваког човека, без обзира на степен његове религијске свести. Табу је сачуван у веома дугом, готово бескрајном временском низу и у пуној снази присутан у свести човека све до данашњих дана. Пре само неколико година, у Кулиновцима код Чачка једна породица је купила плац и на њему направила веома лепу и комфорну кућу. Након усељења, наступили су бројни породични проблеми. Жена је у потрази за решењем проблема одлазила код видовњака и врачара. Од њих је сазнала да је кућа направљена на месту где је некада давно било гробље. Касније су јој староседеоци то сазнање потврдили, јер су се старији сећали прича из свог раног детињства. Породица се растурила, кућа је напуштена и већ неколико година нико у њу не свраћа.

У народу се сматра да је свако место на коме се налазе људске кости, без обзира на временски распон, табуисано. Гроб је вечна кућа умрлог, те представља његову трајну територију, и нико не сме узнемиравати нити реметити њен постојећи склад. Као „боравиште вечног сна”¹⁵, гроб је светиња коју човек не сме да скрнави, како не би дошао у сукоб са подземним силама. Дакле, гроб

14 | Владимир Николић, *Из Лужнице и Нишаве*, књ. XVI, Београд, 1910, стр. 263.

15 | Dušan Bandić, *Tabu u tradicionalnoj kulturi Srba*, Београд, 1980, стр. 129.

представља истовремено и свету и опасну територију, јер човек према овом простору истовремено осећа и поштовање и страх. Едмунд Лич посматра гроб или гробља (митолошки је потпуно свеједно да ли се ради о само једном гробу или читавом гробљу) као простор који се поштује и који сам по себи представља границу између оностраног и ононостраног¹⁶. Истовремено се ради о граници између живота и смрти.

У гробу обитава онај ко је постао ванпросторно и безвременски вечан¹⁷, али и онај чија душа учествује у животу живих.¹⁸ Због тога живи не треба да узнемиравају душе умрлих. Верује се да, уколико се наруши склад вечног мира умрлих, може се изазвати њихов гнев. Јасно је да нико не жели сукоб са подземним и, за већину људи, непознатим силама. Због тога се простор на коме почивају кости било које особе из било ког периода сматра истовремено и светим и опасним. Да би се избегле било какве последице, у нашем народу овај простор је строго табуисан и на њему се не сме подизати никаква грађевина.

Простор на коме је некада била црква, односно било која богомоља, сматра се светим и повезаним са вишим силама, па отуда мишљење да је и он табуисан за градњу куће. Црква има тачно омеђен, односно одвојен простор, који се разликује од околног и који истовремено крије у себи мистерију, страх и поштовање. Храм, као божански простор на земљи и веза неба и земље, представља простор на коме верници најлакше успостављају комуникацију са божанствима. Духовно присуство Бога и искрена молитва човека у простору предодређеном за то даје светињи јачи и мистериознији значај. Ради се о простору који је заштићен од зла и било које несреће изазване вишим силама.

У народу је укоренењено веровање да се мора строго водити рачуна да се ни у најмањој мери не оскрнави црквени простор, како се не би изазвало негативно дејство виших сила. Чак су и породице чија се имања граниче са црквеним местом настојала да ни на граничном простору не учине неку „грешку”, која би им касније могла донети несрећу. Посебно се водило рачуна да се не подигну стамбени објекти у близини међе са црквеним имањем. У већини чачанских села људи се обавезно клоне црквене међе, како би им „савест била мирна”. У селу Прељина једна породица је подигла кућу на имању које је послератном конфискацијом било одузето од цркве. Након породичне трагедије, мештани тврде да се то догодило управо због непоштовања правила да је црквено свето и да је све што припада цркви у непосредној вези са Богом. Простор цркве припада божанству, тако да се свако заузимање њеног, и најмањег дела, сматра повређивањем божанске територије и њеним скрнављењем. Народ такође сматра да је црква божја кућа и да је ни по коју цену не треба скрнавити, нити дирнути у њену светост.

Кућу не треба подизати ни на простору на коме се налази међа. Овај табу има дуг еволутивни пут. Познато је да се међом обележава граница одређеног

16 | Edmund Lič, *Kultura i komunikacija*, Beograd, 1983, str.123.

17 | Лаца Ђаповић, *н.д.*, стр. 68.

18 | Elijas Kaneti, *Masa i moć*, Zagreb, 1984, str. 218.

земљишног поседа. Може бити природна (дрворед, склад, јарак) или је може поставити човек (ограда, камен). У традиционалној култури Срба међа је одувек, поред практичне, имала и магијска својства. Некада је човек, да би осигурао свој посед, међи давао и религијска обележја. Најчешће је, уколико је међа неко дрво или камен, приступао урезивању крста, како би евентуалног преступника опоменуо и уплашио. Међа на овај начин постаје и „објекат табуа”¹⁹. Мирко Барјактаревић наводи чак и то да се на међи не седи, не спава, нити задржава.²⁰

У већини чачанских села водило се рачуна да се кућа не подиже у близини међе нити да стреха пада на њу. Уколико би временом дошло до спајања два имања, на пример куповином, нова кућа се није смела подизати ни на таквој међи, без обзира што она у овом случају нема практичан значај. У магијском погледу могуће је наћи оправдање за овакво схватање. Наиме, свако имање поседује свог свеца или духа заштитника, тако да међа представља границу њихових интересних сфера, која је актуелна и након продаје имања. У Остри и Вујетинцима о овом табуу се водило рачуна, а домаћин је добро памтио која је њива од кога купљена и коју је раније славу славио његов сопственик, односно који је светац био заштитник тог имања.

Према народним схватањима и раскршће је сматрано табуисаним простором за подизање грађевина. И оно је територија на којој се састају натприродне силе, а којих се човек плаши и жели да их се клони. У приградским насељима Бељина, Љубић, Атеница и Кулиновачко Поље, у току спровођења плана национализације,²¹ геометри су се суочавали са овим проблемом. Било је случајева да су људи избегавали да купе плац за који су знали да су се на њему пре последњег премеравања укрштала два пута.

У нашој традиционалној култури некада је био присутан и табу изградње куће на месту где расте дрво. До данас је ова забрана углавном ишчезла, али се на терену могу наћи саговорници који се сећају да се некада и ова забрана поштовала. Последњих десетак година сведоци смо масовног оживљавања сеоских и градских слава, па се данас, управо због тога, овај табу односи само на дрво-запис. Као што се ово дрво које има улогу светог, односно улогу храма, не сме ничим оскрнавити, нити одломити ни најмања гранчица, исто тако се не сме ни уништити да би се на његовом месту саградила било која грађевина.

У селу Остра верују да није добро правити кућу на месту где је био воћњак, поготову ако је био засађен шљивом и јабуком. У српској традиционалној култури дрвећу се одувек придавала велика важност. У дугом временском низу присутан је дух дрвећа, као симбола животне снаге. Човек је настојао да

19 Dušan Bandić, *Tabu u tradicionalnoj kulturi Srba*, Beograd, 1980, str. 298.

20 Мирко Барјактаревић, *О земљишним међама у Срба*, ГЕИ САНУ, књ. 4, Београд, 1952, стр. 65.

21 У овим насељима план национализације је спровођен шездесетих година XX века. Том приликом је одузимана земља земљорадницима и посебним урбанистичким планом плацирана и продавана. Тако се дешавало да се новим цртежом неки плац нашао на простору раније раскрснице, међе или на делу два имања.

зелену боју лишћа и снагу вегетације магијским путем придобије за сопствене потребе и тако осигура трајну животну енергију која му је у често суровим условима живота била неопходна. Дрво смером свог раста и распоредом корена и грана повезује доњи свет са горњим, обитавајући у средишту стварног. Тако дрво укоренењено у дубини земље, у додиру са водом, расте у „свет времена”,²² симболизујући вечни животни круг.

Сазнања из традиционалне културе Срба, као и бројних других европских народа, указује да је поједино дрвеће везивано за нека божанства, па су она као таква сматрана светилиштем или божанством. До данас дрво је такву улогу задржало једино у форми записа. Одсећи дрво у том случају значило би дирнути у божанство или духа који у њему обитава. У Остри сматрају да, уколико би се подигла кућа на месту одсеченог родног дрвета, у тој породици се више не би рађала деца. Овакво мишљење можемо протумачити помоћу хомеопатске магије - прекид родности одсеченог дрвета преноси се на породицу која ће на том месту саградити кућу.

Место на коме су извесно време стајала дрва за огрев, веома често је табуисано за изградњу куће. И ово место, односно дрвљаник, везано је за дрвеће, односно шуму из које су дрва и донета. Ова схватања чувају у себи прадавна предхришћанска схватања када је култ дрвећа и вегетације уопште био веома развијен. У народу се веровало да дрвеће и након сече задржава своје свете особине, које носи свуда са собом. Дрвљаник, као складиште веће количине посеченог дрвећа, може добити улогу култног места. Он је истовремено и станиште злих демона и обавезно се ноћу мора заобилазити.²³ У чачанском крају данас је непознат разлог табуисане изградње на месту дрвљаника, али се спорадично може наћи мишљење да на дрвљанику не ваља градити кућу.

Изградња куће на месту на коме је некада био извор који је пресушио, или на месту бунара који се сам обрушио или је затрпан човековом руком, такође је табуисана. Овакви изазови су, истина, ређи, али на терену су присутна и оваква сазнања. Вода као станиште воденог духа у сталном је контакту са вишим натприродним силама, па је као таква веома присутна у традиционалној митологији српског народа. Стога је јасна потреба човека да приликом градње куће не оскрнави место извора, нити на било који начин угрози воденог духа. У Виљуши и Трнави, у току извођења зидарских радова, није се смела користити вода после заласка сунца. Нико од испитаника није умео да објасни разлог. Вероватно да се на тај начин не би водени дух из воде помешао са грађевинским материјалом и да у таквом стању не би остао узидан у будућу грађевину, чиме би могао нанети зло лицима која буду у њој становала.

У народној поезији могу се наћи елементи који указују на опасност ако неко на било који начин дође у везу са вилама или, пак, местом на коме су се оне састајале и играле коло. Виле су одличне видарице, играчице и праве лепотице. Веома су сујетне и осветољубиве и уопште се не устручавају да због најобичније

22 | Dušan Bandić, op. cit., стр. 247.

23 | Петар Ж. Петровић, *Српски митолошки речник*, Београд, 1998, стр. 153-154.

ситнице човеку нанесу велико зло. Управо због те њихове особине, места на којима играју коло строго је табуисано за било какво задржавање. Јасно је да се оваква забрана односи и на градњу било каквог објекта, јер би нарушавањем тог простора навукли њихов велики бес и гнев. Старији људи су раније умели да препознају овакво место како би га избегли. Данас се све мање прича и страхује од вила, тако да је и табу градње куће на оваквим местима лагано избледео.

Изградња куће

Када се на нивоу породице или задруге донесе одлука о градњи нове куће, сви укућани су усредсређени на ту врсту посла. Одабрани простор може бити у већој или мањој близини старе, већ постојеће куће. Чак може да се нова кућа прави на месту старе, па и на истим темељима. Некада се из најразличитијих разлога кућа прави на неком новом простору, када долази до преноса комплетног кућног места.

У етнолошком смислу веома је интересантан однос старе и нове куће. Кућа као затворени простор у коме се рађа, расте, жени, удаје, али и болује и умире, саставни је и нераскидиви део човекове судбине. Уколико је у некој кући преовладавала срећа, здравље и напредак, настојано је да нова кућа буде на месту старе, како би се аналогичном срећног простора срећа пренела и на живот у новој кући.

Ипак, најчешћи је случај да се нова кућа подиже у непосредној близини старе, односно у истом ограђеном простору. У Остри верују да нову кућу не треба подизати на месту старе, без обзира да ли се у њој живело срећно или не. У Мрчајевцима о овоме не воде посебног рачуна, већ настоје да простор нове куће функционално ускладе са старом и осталим објектима у дворишту.

Изградњом нове куће настојало се да све што је било ружно и несрећно остане у старој, а у магијском погледу да живот у новој кући буде што срећнији и напреднији.

Измештању целокупног домаћинства на нови, мање или више удаљен простор, приступало се како из практичних разлога (близина пута, воде, сунчана страна, заштита од поплава...), тако и из магијских. Наиме, уколико неку породицу задеси велика трагедија, настојало се да пресељењем, односно изградњом куће на новом простору, човек симболично напусти првобитни простор, односно да се удаљи од негативних сила које у њему владају.

Приношење жртве и даривање у току изградње

Човек је од самог почетка изградње куће, као свог породичног станишта, приступао низу обредних радњи даривања, у циљу придобијања наклоности виших сила које ће саме по себи добити заштитну улогу. Велики број тих радњи је, у више или мање измењеном облику, сачуван до данашњих дана. Углавном

се ради о обредима за које њихови извршиоци не умеју да објасне њихову улогу и циљ. Ради се о обичајима који се изводе јер се „тако ваља”. Бреда Влаховић истиче да се данас изводе само „рудиментирани облици даривања”, чији се крајњи циљ може сагледати у свечаном полагању камена темељца.²⁴

Веома стари обичај, који сеже у дубоку прошлост, односи се на приношење жртве на самом темељу куће. Срби су пре почетка радова најпре приносили жртву „духовима”²⁵, па тек онда започињали изградњу. Најчешће се жртвује јагње, прасе или певац, чијом крвљу треба „оросити”²⁶ темељ, „да се окрвави”. Сачуван је и обичај узиђивања главе жртвоване животиње. Верује се да нова зграда има моћ да неком укућанину узме живот уколико јој се не да курбан.²⁷

Најчешће се жртва приноси на месту које је одређено за будући кућни праг. Обичај сеже у најдубљу старину и заједно са обредом сахрањивања под кућним прагом као „мртвачким култом”²⁸ има за циљ да силе заштитнице домаћег култа што више одобровољи и придобије за своју породицу.

Приношење животињске жртве представља замену за људску жртву, која је била присутна не само код нас, већ и код многих других цивилизација широм света. Тврдњи да овакве појаве постоје иду у прилог многе народне песме које детаљно описују да се нека грађевина не може саградити нити одржати, све док мајстори не узидају неко људско биће. Јован Јанићијевић наводи руску празноверицу по којој се кућа увек гради на „нечију главу”.²⁹

Жртве које се на најразличитије начине приносе већ на самом почетку радова на грађевини могу бити животињске, људске или у виду узиђивања сенке. Сенка човека, као двојник његовог тела, може бити узидана у грађевину. У том случају ће оваква жртва бити поистовећена са правом људском жртвом. Верује се да ће након узиђивања нечије сенке градња куће напредовати без икаквих проблема. Иако се сматра да је овакав поступак у основи блажа варијанта узиђивања и жртвовања човека, сопственик чију сенку узидају неће имати среће и брзо ће умрети.

Мајстор, у настојању да његов рад брзо напредује, приступа овом магичком чину. Он крадом измери сенку неког случајног пролазника или било кога другог у близини грађевине чија сенка падне преко ископаног темеља. Сенку измере концем или неким штапом, па то баце у темељ и зазидају. Сопственик узидане сенке ће убрзо умрети, док његова душа остаје трајно везана за ту грађевину. Због опасности од узиђивања нечије сенке, у српској традиционалној култури се о томе веома водило рачуна, па нико није пролазио нити се задржавао око

24 Breda Vlahović, *Darivanje kuće u toku njene izgradnje*, Etnoantropološki problemi, knj. 2, Beograd, 1987, str. 69.

25 Сретен Петровић, *Српска митологија*, Београд, 2004, стр. 789.

26 Исто.

27 Сима Тројановић, *Жртвени обичаји*, књ. XVII, Београд, 1911, стр. 53.

28 Веселин Чајкановић, *О магији и религији*, Београд, 1985, стр. 197.

29 Jovan Janićijević, *U znaku moloha*, Beograd, 1986, str. 215.

темеља који се ради. Посебну пажњу су водиле мајке и своју децу нису никако пуштале да се крећу у близини грађевине. Ова појава је веома позната у читавом чачанском крају, како у сеоској, тако и у градској средини. Многима је познат табу задржавања око грађевине све док се не подигне темељ, а да ни сами не знају због чега.

Жртва узидане сенке постаје митско биће и заштитник те грађевине - *таласон*. Жртвована особа из оностраног прелази у онострано, односно из облика живота у митско биће. Истина је да се обичај приношења људске жртве пренео са колективних грађевина и на индивидуалне куће. Узидана сенка у том случају има задатак „да подупре зграду”³⁰

Приношење људске жртве и жртве узидане сенке веома су добро представљени у народним предањима и српским народним песмама. Позната песма „Зидање Скадра на Бојани” веома сликовито описује неопходност приношења људске жртве, а све у циљу опстанка и завршетка започете грађевине.

Обичај приношења жртве у тесној је вези са веровањем „да нова зграда мора да узме неком укућанину живот ако се не да згради курбан”³¹ Сима Тројановић наводи да се у уском простору темеља „ваља дусима жртвовати”³². Жртвовану животињу која у свом основном називу садржи турску реч, поједу радници у току заједничког ручка.³³ Тада се испијају здравице, а мајстори, који су за ту прилику богато почашћени, благосиљају домаћина и његов рад.³⁴ Главни мајстор првог дана рада на подизању неке грађевине најчешће има улогу да држи здравице и том приликом сам посао добија свечарски карактер.

Археолошка испитивања указују да је обичај бацања новца у темељ био познат много раније на просторима које насељавају Срби. До данас је овај обичај познат у Хомољу, насељима Ђердапа, пределима Височке нахије³⁵, у Лужници и Нишави.³⁶

Бацање новца или житарица у темељ куће представља дар земљишту на коме се подиже кућа. На тај се начин жели склопити савез између земљишта и будуће грађевине, у циљу њиховог чвршћег јединства. Новац бачен у темељ дар је подземним силама од чије се милости очекује да кућа буде што дуготрајнија, а њени становници напредни. Ова појава се у мање или више измењеном облику спорадично спроводи и у чачанском крају.

Приношење жртве било које врсте у темељ будуће куће има за циљ да имитативном магијом обезбеди да свега тога у новом дому буде у изобиљу. Од жртвованог металног новца се може очекивати да ће се чврстина метала пренети на кућу.

30 | Владимир Николић, *н. д.*, стр. 266.

31 | Сретен Петровић, *н. д.*, стр. 789.

32 | Сима Тројановић, *н. д.*, стр. 52.

33 | Исто, стр. 53.

34 | Станоје Мијатовић, *Обичаји*, СЕЗ, књ. VII, Београд, 1907, стр. 432.

35 | Breda Vlahović, *н. д.*, стр. 72.

36 | Владимир Николић, *н. д.*, стр. 261.

Познато је да се у темељ сипа вино, ракија, со, света вода или Богојављенска водица, са циљем да се обележи одређени простор, односно простор који ће покривати грађевина. Може се рећи да се на овај начин спроводи одређени вид освећења, „издвајање из осталог простора, а самим тим и његово подвођење под заштиту добронамерне више силе, односно Бога”.³⁷

Некада је као жртва приношено бело мушко јагње, „на радост”³⁸. Домаћин је веома често у темељ бацао метални новац³⁹, како би се у кући обезбедило богатство. Убацивање сребрне паре у темељ има за циљ да магијским путем изазове да деца у кући буду здрава и лепа као сребро.⁴⁰ Карактеристично је да је у последњих педесет година обичај бацања беле паре у темељ замењен бацањем обичног новчића који је тренутно у оптицају, али да се приликом извођења овакве обредне радње наглашавало да се „стављају беле паре”, које су се стављале у флашицу са уљем како не би поцрнеле.⁴¹

У основи, обичај новчаног даривања темеља у нешто измењеном облику је сачуван све до данас. У сеоској, као и у градској средини, током узиђивања темеља домаћин убаца по неку металну пару. Он сматра да „се то тако ваља”. Родбина и пријатељи који дођу да честитају почетак радова стављају на темељ неку новчаницу. Раније се водило рачуна да новац буде у металу. Данас, вероватно због тога што метални новац има веома малу вредност, темељ се дарује у новцу од папира, док се метални новац ставља уз њега „обичаја ради”. У последње време, осим новца, на темељ се доносе и други поклони, углавном посуђе (Кулиновци, Љубић, Трнава...), што у великој мери има сличности са даровима добијеним за уселење.

Новац стављен на темељ раније је припадао радницима, док је у последње време намењен домаћину. Свима онима који су даривали темељ домаћин узвраћа богатом трпезом. И особе које дођу на честитање само са флашом пића⁴² домаћин дочекује са добродошлицом и захвалношћу. Моменат почетка градње куће или било ког другог објекта сматра се свечаним чином и човек му је одувек придавао посебну важност. Некадашња настојања да се на самом почетку таквог посла умилоствиве и придобију више силе, данас су усмерена на чашћавање радника, свих оних који су дошли да честитају почетак радова, па и самих пролазника, сматрајући да се „тако ваља” и да ће им због таквог понашања посао напредовати.

Део обичаја везаних за постављање темеља временом је пренет на изливање прве или друге плоче. И ови грађевински радови су имали свечани карактер, па

37 | Ласта Ђаповић, *н. д.*, стр. 88.

38 | Сребрица Кнежевић и Милка Јовановић, *Јарменовци*, СЕЗ, књ. LXXIII, Београд, 1907, стр. 432.

39 | Исто.

40 | Исто.

41 | Ласта Ђаповић, *Земља*, САНУ, књ. 39, Београд, 1995, 87.

42 | У последње време ово је и најчешћи вид даривања темеља.

се и тада водило рачуна да се сви радници, чак и они који се ту затекну, почасте добром трпезом. За ову прилику се коље јагње или прасе. У готово читавом чачанском крају овај обичај је прерастао у обавезу домаћина, па би онај ко би се оглушио о ово неписано правило био изложен лошем гласу и подсмеху.

У литератури је забележена појава стављања у темељ флаше са папиром на коме пише име онога ко прави кућу. На овај начин се „дух земље” обавештава о особи која треба да буде под његовом заштитом.⁴³ У темељ се некада узиђивала и „мера”⁴⁴ од белог или црвеног конца, која је представљала укупну површину, односно обим куће. Оваква појава постојала је још у време антике⁴⁵, симболишући ознаку одређене својине. Конац је имао и заштитну или апотропејску улогу. У чачанском крају ова појава је изобичајена и није присутна као обредни елемент у току изградње куће.

Посебан значај у градитељству има подизање највише тачке будуће грађевине, „рогова”, такође пропраћен магијским радњама и одређеним ритуалом. Овај обичај је у готово неизмењеном облику сачуван све до данас и подједнако је присутан како у сеоској, тако и у градској средини. Некада се кућа градила мобом или позајмицом, а данас ангажовањем мајстора и радника или предузимача. Дана када су се дизали рогови, сви они који су помагали радове у знак захвалности су добијали поклоне. И данас, без обзира што радници раде за новац, добијају поклоне у време када се на кући дижу рогови. Јасно је да је овај обичај временом претрпео трансформацију, али је његова основна форма остала иста.

Када се постави први рог, односно слеме, домаћин за њега везује зелену младу грану. У чачанском крају најчешће се поставља грана неког родног дрвета која на себи треба да има што више зелених листова. Иако Бреда Влаховић бележи да се на рокове ставља зимзелено дрво смрче, у чачанском крају оваква обредна пракса није позната. Штавише, сматра се да зимзелено дрво не ваља не само качити на рокове, већ га не треба ни садити у близини куће. Уз зелену грану се ставља и струк босиока, за који се сматра да поседује заштитну моћ и да је сам по себи света биљка.

На постављени први рог обавезно се поставља и флаша вина или ракије, а негде и обе. Ту су и дарови за мајсторе, пешкири, кошуље, чарапе. Некада се на рокове качила и тканица,⁴⁶ док је данас таква појава у чачанском крају изобичајена.

На рокове домаћин веома често позива и своју фамилију и комшије. Није редак случај да они, поготову комшије, виде окићен први постављени рог и сами долазе на честитање. И они доносе пиће и поклоне. Раније су најчешће доносили поклоне за раднике (кошуље, чарапе и сл.), а данас најчешће нешто од посуђа, што остаје као поклон домаћици. Гости се пењу до рога грађевине и сами или уз помоћ неког радника каче дарове. Наиме, све што се донесе на рокове ваљало је

43 | Ласта Ђаповић, *н. д.*, стр. 90.

44 | Исто.

45 | Исто.

46 | Владимир Николић, *н. д.*, стр. 263; Сребрица Кнежевић и Милка Јовановић, *н. д.*, стр. 69.

да буде окачено и да се види. Богатство дарова на рогу симболично представља богатство у будућој кући.

Домаћин за све раднике и госте припрема богат ручак. У последње време, у већини чачанских села, па и у самом граду, ручак је заменила вечера, када се веома често, уз музику и пиће, остане до дубоко у ноћ.

Даривање крова грађевине представља у митолошком погледу приношење жртве вишим силама, односно надземним или небеским демонима. Зидање куће, односно постављање крова као њене највише тачке, представља задирање у виши простор и прелазак у његову сферу. Због тога је човек морао изналазити начине да те више силе умилостиви и придобије њихову наклоност. То је чинио приношењем жртава и дарова. Главни мајстор је и у овој врсти посла, као и код постављања темеља, имао веома важну, чак магијску улогу. Он се јавља као посредник између домаћина и виших надземних сила, исто као што је у току узиђивања темеља био његов посредник са подземним силама.

Дарове са рога увече скида главни мајстор. И њему, као и осталим мајсторима, припада најчешће по кошуља, коју је за све њих појединачно купила домаћица. Они се захваљују уз добре жеље да сви укућани у будућем дому буду здрави и срећни. Некада је главни мајстор имао и задатак да укућане што више благосиља и да изговара здравице. До данас је ова појава поједностављена и њом доминира практичан карактер и гест добре воље и пристојности са обе стране.

За разлику од примене магијских радњи у току узиђивања темеља, у обредима везаним за дизање рогова изостаје новац као жртвени или даровни реквизит. Новац, поготову метални, у обредима везаним за почетак изградње имао је улогу да снагу своје чврстоће пренесе на сам темељ, тим пре што је та особина у тој фази веома важна и примарна. У току дизања рогова чврстоћа није од посебне важности, па је вероватно због тога изостављена примена новца у њеној обредној пракси. Од већег значаја у овој фази је богатство и разноврсност дарова, што у магијском смислу има улогу да осигура да будућа кућа буде пуна и богата. Вероватно је отуда и потреба учесника у ритуалу да јавно покаже и истакне разноврсност дарова.

Усељење у нову кућу

Усељење се обавља на свечан начин. Некада се водило рачуна да се то обави у време пуног месеца, како би кућа била пуна, а никако када месец опада, да се постојеће богатство не би истопило. Строго се водило рачуна и у који ће се дан у седмици обавити усељење. Углавном се настојало да то буде понедељак или четвртак, јер се у српској традиционалној култури сматра да су то срећни дани. Као што се избегавало да се изградња куће започне у преступној години, тако и усељење није ваљало тада обављати. До данас су се у чачанском крају нека од ових правила, која се тичу дана и преступне године, у извесном броју случајева одржала. Донекле се води рачуна да се у нову кућу уђе пре подне, док дан напредује.

Првом уласку у нову кућу одувек се придавала велика важност. У већини случајева први је у кућу улазио најстарији мушки члан породице, док се у новије време та предност даје деци. Обичај да се у кућу прво уведе нека животиња у чачанском крају је некада спорадично постојала, али је до данас потпуно нестала. Некада се прво у кућу уводио певац, како би убудуће у њој срећа певала или пас, како би истерао зле силе. Увођење јагњета у нову кућу у хришћанском смислу је значило увођење анђела.

Да би кућа била напредна и пуна, у њу су уносили житарице, а касније со и хлеб. Негде су прво уносили вино и ракију, што се у извесној мери одржало до данас, с тим што се основна идеја такве радње изгубила и остала само практична потреба да се укућани и гости почасте и наздраве. У нову кућу се уносио и босиок, као света и племенита биљка. Данас, спорадично се догађа да гости који дођу на насеље, и то углавном старије жене, доносе својој деци или унуцима поред поклона и букет или струк босиока. Обично га затакну за икону или на прозор. Ова обредна радња једнако је заступљена како у сеоској, тако и у градској средини.

Као што се метална потковица некада узиђивала у темељ грађевине, она се спорадично уносила у нову кућу. Некада се качила изнад врата, у нади да ће на тај начин само срећа улазити у њу. Данас срећемо појаву да се потковица у виду сувенира качила на зид. У Атеници и Кулиновцима је присутна појава узиђивања потковице у темељ, и то на оном месту које је предвиђено за праг.

Чистилачку улогу у новом дому има Богојављенска водица, којом се шкропе све просторије. У нову кућу се уноси и тамјан чијим се мирисом желе одагнати све негативне и опасне силе. Данас ову улогу преузима свештеник, који по позиву домаћина долази да чита молитву и да освешта кућу. Некада је свештеник ту улогу обављао првог дана усељења, док је данас пракса да се то обави неки други дан или, пак, на дан крсне славе. У чачанском крају, последњих деценија, веома је учестала појава освећења куће од стране свештеника. Некада је ту улогу имао кум, и у неким случајевима он је први улазио у нову кућу. Данас је кум само гост коме домаћин указује највећу почаст и који за време свечаног ручка обавезно седи на „вр’ софре”. У овом погледу нема разлике између градске и сеоске средине.

Некада је први знак да се неко уселио у кућу био дим са огњишта. Пламен се могао пренети из старе куће уколико је у њој владала срећа или се могла извити нова жива ватра. И пламен свеће у новом дому је имао чистилачку улогу. У религиозном погледу, свећу у кући пали свештеник приликом освештања новог стамбеног простора. Знајући да је ватра извор светлости и топлоте и место окупљања породице, првој ватри у новој кући се придаје посебна важност. Како у литератури, тако и на терену, није тачно одређено ко пали прву ватру. Некада је то домаћин, а некада домаћица или, пак, онај члан породице који уме најлакше да обави ту радњу.⁴⁷

47 | За ту се особу у чачанском крају, а и шире, сматра да му се мајка јако обрадовала када га је родила или да је “батли” и да му све иде од руке.

Огњиште је централно место у кући које је осавремењивањем стамбеног простора изгубило своју праву улогу. Некада је било смештено на средишту куће и око њега се окупљало и у магијске сврхе обиграло. Њему се након усељења приносила жртва заштите која је имала улогу да одобрвољи духа који испод њега обитава. Данас улогу огњишта преузима свако друго место на коме гори ватра или које, помоћу било ког енергента, ствара топлотну енергију. Даривање огњишта од стране кума и свих других званица које дођу на насеље је добро описано у литератури и сачувано у народном усменом предању. И данас, како у градској тако и у сеоској средини, одржан је обичај даривања места на коме гори ватра или, у његовом недостатку, места на коме се спрема храна.

Значај кућног огњишта се посебно огледа у свадбеном церемонијалу. Увођење младе у нови домаћи култ обавља се око кућног огњишта, станишта домаћих богова.⁴⁸

Већ је речено да земљиште на коме је направљена кућа и простор који она заузима припада вишим натприродним силама. То је простор који је у митолошком погледу тотално непознат за лица која улазе у њега, па отуда и страх који се том приликом јавља. На основу веровања „да првине припадају божанству и демонима”,⁴⁹ човек је, у жељи да своју породицу „не изложи никаквом ризику”, прибегао лукавству и пуштао неку животињу да прва уђе у нову кућу. Штавише, у литератури се могао срести податак да је та животиња морала у кући и преноћити.

С обзиром да је, поред огњишта, и кућни праг познат као култно место, домаћин је некада на њему приносио жртву замене. Ради се о ритуалном клању петла на кућном прагу, како би заштитио чланове своје породице од непознатог кућног демона. Иначе, кућни праг представља истовремено и стварну и култну границу два света. По народном веровању праг је свето место⁵⁰, испод кога су сахрањивани преминули чланови породице. Обичај који је био познат још у времену енеолита на веома широком географском простору јако је дуго трајао, створивши у свести човека веома јаку митску представу овог места. Због тога се кућни праг и на тек изграђеној кући, иако се са сигурношћу зна да испод њега нема гроба предака, сматра светим местом и према њему се прилази са посебном пажњом.

Обезбедити срећан живот у новом дому непресушна је жеља њених чланова. Имајући у виду да у свакој, па и у новој кући, обитавају два паралелна света, један видљиви, а други невидљиви, настојало се да се успостави правилан склад између њих. Верује се да ће једино на тај начин у кући бити среће и напретка.

48 | Слободан Зечевић, *Увођење невесте у нови домаћи култ*, Зборник конгреса СУЗ, Цеље, 1965, стр. 166.

49 | Ласта Таповић, *н. д.*, стр. 111.

50 | Никола Пантелић, *н. д.*, стр. 365.

Заштитна улога кућне змије

У народној традицији змији је приписана улога чувара куће.⁵¹ У њеном лику је инкарниран дух неког претка, домаћег заштитника. Управо због таквог схватања, у српској традиционалној култури дубоко је укорено схватање да свака кућа има по једну змију која се назива *чуваркућа*. За њу се верује да је потпуно безопасна и да је човеков прави пријатељ. Има улогу да члановима породице у кући у којој живи донесе срећу. Због тога јој се указује посебна пажња. Верује се да самим почетком градње куће више подземне силе одређују по једну змију која ће бити њен чувар. Чак се сматра да је она послата од Бога да чува чељад неке куће. Она има култни заштитни карактер. Верује се да живи у темељу, испод прага или испод огњишта. Змији замишљеној испод огњишта, строго је табуисано помињање њеног имена. Ова се забрана посебно односи када се нека особа нађе поред огњишта.

Кућна змија је позната на широким географским просторима, као што су: Индија, Палестина, Арабија, Северна Африка,⁵² где живе у двориштима „као пас и мачка”.⁵³

У народу влада строго табуисано мишљење да кућну змију не треба убити, јер ће се извршиоцу догодити велика несрећа. Сима Тројановић бележи да, ако неко убије кућну змију из незнања, однесе је под неки трн, ту закопа и покрије белом марамицом.⁵⁴

*
* * *

Култура становања сваког појединца у директној је вези са основним културним потребама и навикама, како појединца, тако и шире друштвене заједнице.

У току градње куће човек је одувек желео да тај простор учини што квалитетнијим и што безбеднијим. Кућа добија и има заштитну улогу за читаву породицу. Да би та заштита била што делотворнија и сигурнија, човек је одувек имао преку потребу да, осим доброг одабира места градње, квалитетног материјала и задовољења основних грађевинских норми, разним обредним радњама допринесе што безбеднијем и срећнијем животу у новоизграђеној кући.

Данас је у чачанском крају, у току извођења грађевинских радова, у извесној мери очувана примена обредних радњи, али у веома измењеном и модификованом облику. Најчешће се ради о примени неког магијског елемента, а да нико од учесника и не зна његово право значење. У народу се дуже очувала примена појединих обреда, док се потпуно или делимично изгубило њихово право и изворно значење.

51 | Слободан Зечевић, *Обичаји и веровања*, ГЕМ, Београд, 1980, стр.168.

52 | Тихомир Ђорђевић, *Кућна змија*, СЕЗ књ. 33, Београд, 1958, стр.120.

53 | Исто, стр. 126.

54 | Сима Тројановић, *Жртвени обичаји*, СЕЗ, књ. XVII, Београд, стр.148.

Magic Elements in Choosing a Place and House Building In Cacak Region

The culture of residential habits is a true picture of general culture of a social community. It reflects itself in the residential habits of each individual and is one of his many cultural aspects. It is mainly formed based on cultural needs or habits both of individuals and wider community.

Providing a shelter for living is equally important as food supply. Both are existential needs and are closely connected with basic living standard and conditions in certain historic and geographic area. Ways and conditions of residential habits have changed in the course of time according to temporary possibilities, knowledge and needs.

Man has always tried to provide high quality and safe place for the living of his family. A house has a protective role for the whole family. In order to have safer place for living, a man has carefully chosen not only building material, but by various rituals he has wished to contribute to happier and better life in a newly built house.

Application of certain magic rituals is closely connected with certain phases of building a house. Even today, in Cacak region there are certain magic rituals but modified and changed to a great extent. It is mostly applying of a magic element whereas none of the participants know its real meaning. Some rituals are still present in the folk tradition but their original meanings are forgotten.

Performing a sacrifice ritual as well as numerous presents giving during building a house are present from the very moment of choosing the site for building a house to the moment of moving into the house. In traditional culture of Cacak region there are certain pre-Christian elements of some rituals connected with building. Their application is concealed by Christianity and as such present to the modern times.

Slaughtering of a sacrificed animal for the foundations of the house has been transformed into buying some grilled meat to host workers and all those who come to congratulate the start of building. Finishing a roof has always been a very joyful moment for the whole family so it has a special importance. The ritual is present today as well and it has a special cult, social and magic importance.

To expel negative forces as far as possible from home has become a very important need of all members of the family. If you want a happy and wealthy life in a new home you should announce the beginning of living in it by dance and music. In a magic sense to create a positive contact with supernatural world, means obtaining their grace thus achieving happiness in a new home. It is an essential need of every man, regardless the fact what level of magic and cultural awareness he is.

Snezana SAPONJIC-ASANIN

Les éléments de magie dans la culture d'habitation de la région de Cacak

La culture d'habitation témoigne fidèlement de la culture générale d'une communauté. Elle se reflète également à travers la culture d'habitation de chaque individu et en

grande partie elle complète les autres aspects culturels. Elle se forme généralement en se basant sur les besoins culturels ou les habitudes autant d'un individu que de la vaste communauté sociale.

S'assurer un recoin pour la vie est également aussi important que le souci pour la nourriture. Et l'un et l'autre des besoins élémentaires existentiels sont reliés étroitement avec les conditions essentielles vitales dans un espace défini autant historique que géographique. Le genre et les conditions d'habitation ont varié durant une longue suite de temps et se sont adaptés aux possibilités, aux connaissances et aux nécessités momentanées.

L'homme a depuis toujours insisté, lors de la construction de la demeure pour l'existence de sa famille et lui-même, à ce que cet espace soit aussi qualitatif et sûr que possible. La maison reçoit et possède un rôle protecteur pour la famille entière. Pour que cette protection soit aussi sûre que possible et tout aussi efficace, l'homme a de toute éternité eu le besoin, mis à part le bon choix de l'endroit de construction, du matériel de qualité et la satisfaction des autres normes constructives, de contribuer par des actions rituelles à une existence aussi sûre et prospère que possible dans la maison nouvellement bâtie.

La pratique d'actions de magie précises est étroitement liée à certaines phases dans l'édification d'une maison. Aujourd'hui dans la région de Cacak, ainsi que dans les alentours, lors de l'entreprise des travaux de construction, la pratique des actions rituelles est conservée dans une certaine mesure, mais sous une forme bien plus changée et modifiée. Le plus souvent, il s'agit de pratique d'un élément de magie, sans qu'aucun des participants ne sache sa véritable signification. Parmi le peuple, la pratique d'un certain rituel est conservée plus longtemps jusqu'à ce que se perde totalement ou partiellement sa véritable et authentique signification.

L'offre en sacrifice, ainsi que les nombreux dons lors de l'édification, sont présents depuis la décision même et le choix de l'endroit où se construira la maison, et ceci jusqu'à l'emménagement. Dans la culture traditionnelle de la région de Cacak, dans une certaine mesure, des éléments de rituels pré-chrétiens liés à l'édification sont présents. Leur usage est, en majeure partie, couvert d'un voile de christianisme et demeure ainsi présent jusqu'aujourd'hui.

L'abattage de l'animal sacrifié sur les fondations de la maison, en grand nombre de cas, est transformé en achat de diverses viandes rôties avec lesquelles seront honorés tous les ouvriers, ainsi que tous ceux qui viendront féliciter le début des travaux. L'élévation des charpentes a été depuis toujours un événement heureux pour la famille entière aussi, conformément à cela, on lui attribua une importance particulière. Le rite est présent jusqu'aujourd'hui et possède une importance culturelle, sociale et magique.

Chasser les forces négatives le plus loin de la demeure familiale est devenu, à la longue, indispensable à tous ses membres. Pour que le bonheur et la prospérité règnent dans la maison, il était préférable d'annoncer en chanson et en musique l'emménagement dans la nouvelle demeure. Dans le sens de la magie, réaliser un contact positif avec le monde surnaturel, signifiait acquérir leur bienveillance et assurer le bonheur dans la nouvelle demeure. C'est le besoin primordial et le souhait de chaque individu, sans tenir compte à quel degré de conscience de magie et de culture il se trouve.

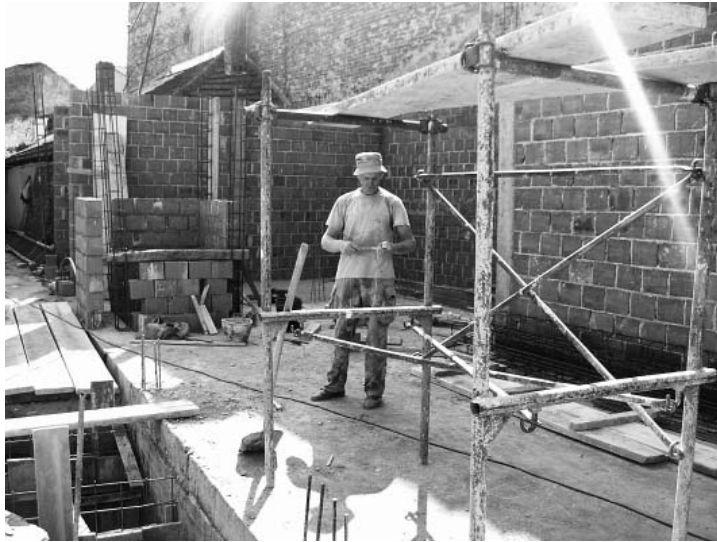
Snezana SAPONJIC-ASANIN

Група зидара у Медовинама код Ивањице (фото: Слободан Санадер, 1958)

*Рогови парохијског дома цркве Светог Вазнесења у Чачку
(фото: Снежана Шапоњић Ашанин, 2005)*

*Изградња куће у Обилићевој улици у Чачку
(фото: Снежана Шапоњић Ашанин, 2006)*

*Главни мајстор грађевине
(фото: Снежана Шапоњић Ашанин, 2006)*